

5. KULTURA RENESANSU – NOTATKA

Humanizm - prąd umysłowy i kulturalny Odrodzenia, jego podstawowa idea filozoficzna. Przeciwstawił teocentrycznej kulturze średniowiecznej głębokie i wszechstronne zainteresowanie człowiekiem, jego życiem wśród innych ludzi, jego miejscem w przyrodzie i indywidualnością. Humanizm upatrywał wielką siłę w możliwościach ludzkiego rozumu. Pojawiły się nowe, antropocentryczne koncepcje człowieka, społeczeństwa i kultury.

Odrodzenie = renesans – epoka w dziejach kultury zapoczątkowana we Włoszech, obejmująca okres od końca XIV do końca XVI wieku, która charakteryzowała zainteresowanie antykiem, oraz człowiekiem (humanizm). Zainteresowania te inspirowały badania naukowe i twórczość artystyczną.

1. Podstawy przełomu kulturowego.

- a) Odrodzenie pojawiło się we Włoszech głównie ze względu na silne mieszczaństwo – w regionie tym wystąpił silny **proces emancypacji miast** spod władzy senioralnej. Skutkiem było bogacenie się szerszych warstw mieszczaństwa i wzrost poziomu życia. Mieszczanie zaczęli się bardziej interesować literaturą, sztuką i nauką. O pozycji człowieka decydowało nie tylko urodzenie, ale również praca, energia, talent, bogactwo, które potwierdzało życiowy sukces. Człowiek bogaty uniezależnił się od tradycyjnych norm, kanonów, przepisów i zasad. Ludzie renesansu porzucili wstyd, cnotę ubóstwa i rozmyślenia o życiu wiecznym.
- b) Duży wpływ na rozwój renesansu miało **robocie polityczne Włoch**, w których państwa rywalizowały ze sobą o znaczenie i splendor. Formą tej rywalizacji było budowanie wspaniałych budowli (każde miasto chciało mieć większe i piękniejsze) czy publikowanie książek historycznych. Powstała **instytucja mecenatu** – mecenas (władca, patrycjusz, wielmoża) płacił malarzowi, architektowi, rzeźbiarzowi, pisarzowi, złotnikowi, historykowi i wymagał. Wykształciła się grupa twórców, o których zabiegano najbardziej i którzy rywalizowali między sobą o prymat.

2. Ideologia renesansu

- a) **humanizm** – powstał już w XIII w., a w XV w. stał się ideologią, dominującym prądem umysłowym, narzucającym charakter kształtującej się epoce Odrodzenia.
  - kierunek zainteresowań – prąd, który opiera się na antyku, to odrodzenie znajomości i studiów nad językiem i kulturą starożytną; humanista jest więc osobą, która studiuje kulturę antyku i przybliża ją jemu współczesnym,
  - szeroko rozumiana postawa ludzka – opiera się na **postawie antropocentrycznej** przyjętej przez człowieka. Trenecjusz *"Jestem człowiekiem i nic co ludzkie nie jest mi obce"*. Liczy się człowiek jako jednostka, jego osobowość, indywidualność, z zainteresowania nim wynika przywiązywanie wagi do jego życia doczesnego – humanista to ten, który zajmuje się człowiekiem z takiego punktu widzenia, iż jest on podstawowym celem, podmiotem zainteresowania.
  - humaniści poddali krytyce nieprawości i demoralizację występującą w Kościele katolickim. Domagali się odnowy życia religijnego, humanistycznej odnowy Kościoła. Poddano krytyce metody wychowania i oświatę, potępiano scholastykę, bezkrytyczną wiarę w autorytety, opieranie wiedzy jedynie na wierze i Piśmie Świętym. Cała filozofia średniowieczna została potępiona. Przeciwstawiono jej filozofię mającą swe źródła w antyku bez względu na to czy poruszano sprawy polityczne i władzy, czy społeczne i gospodarcze.

b) zainteresowanie antykiem – od XIV w. we Włoszech pojawiło się zainteresowanie architekturą, literaturą i sztuką antyczną – starożytnej Grecji i Rzymu.

- chciano czytać dzieła starożytne w oryginale – pochodziły one głównie z Bizancjum
- włoscy architekci zaczęli wzorować się na antyku – zaczęto stosować łuk, kolumny, kopuły,
- rzeźbiarze zafascynowani byli ideą harmonii i idealnymi proporcjami oraz pięknem ludzkiego ciała,
- malarze wykorzystywali motywy z czasów greckich i rzymskich,

c) myśl filozoficzna epoki Odrodzenia

Zacząto interesować się wszechświatem i miejscem jakie w nim zajmuje człowiek. Rozważania te zastąpiły dysputy teologiczne średniowiecza. Wszechświat zaczęto traktować jako samoistną całość.

- **Marsylio Ficino** – dowodził wielkiej potęgi człowieka w świecie.
- **Michel de Montagne** – uważał, że wartość życia jest względna i subiektywna, życie nie jest ani dobre ani złe. Interesował się człowiekiem jako częścią natury. Każdy człowiek jest różny i zmienia się nieustannie.
- **Giordano Bruno** – głosił tezę o wielości systemów słonecznych i nieskończoności wszechświata. Twierdził, że świat boski i ziemski są złożone z jednej materii, a także że wszystko co żywe jest wolne i posiada duszę.
- **Francis Bacon** – uważał, że człowiek ma tyle władzy ile wiedzy. Rozwijał wiedzę metodami empirycznymi (badania). Uważa się go za twórcę metody badawczej nazywanej indukcyjną, a polegającej na wykrywaniu praw przyrody dzięki obserwacjom poszczególnych faktów i ich badania. Jego zdaniem nauka powinna służyć praktycznym celom.

d) myśl społeczna i polityczna epoki Odrodzeni – wykorzystywano zdobycze kultury antycznej, poglądy takich myślicieli jak: Arystoteles, Platon, Sokrates, Seneka, Cynceron czy sofisci. Rozważano materialne i duchowe warunki życia, rozmyślano o władzy, jednostce, państwie i Kościele.

Imię i nazwisko	Dzieła	Poglądy
Leonardo da Vinci		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dzielił ludzi na twórców (ludzie prawdziwi) oraz na ludzi pozornych, którzy mają zewnętrzną postać ludzką, nic nie wnoszą do życia i są żądni władzy, bogactwa. ▪ Siłę człowieka widział w technice, dzięki której człowiek może wykorzystać przyrodę, oraz w nauce, która tworzy nowe wartości oraz upiększa świat.
Niccolo Machiavelli	„Księżę”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opowiadał się za władzą absolutną i bezwzględną. Jego zdaniem monarcha jest upoważniony do wszystkiego i nic nie powinno go ograniczać gdyż liczy się przede wszystkim dobro państwa, a nie interes poddanych. ▪ Człowiek otrzymuje w życiu to co sam sobie wywalczył. ▪ Uważał, że nie liczą się środki, które prowadzą do wyznaczonego celu. Należy skorzystać z wszystkiego co może pomóc w jego osiągnięciu, nie zważając na żadne ograniczenia.
Tomasz Morus (More)	„Utopia”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opisał w niej wyspę o tej nazwie, na której umieścił swoje doskonałe państwo. W państwie tym nie ma własności prywatnej, całe społeczeństwo pracuje wspólnie, wszyscy są

		<p>sobie równi, a podział zasobów następuje zgodnie z zasadą „każdemu według jego potrzeb”.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wszystkie władze w państwie są wybierane. ▪ Panuje całkowita równość i tolerancja. ▪ Sprawiedliwe państwo może jedynie zapewnić zniesienie własności prywatnej i gospodarki pieniężnej.
Tomasz Campanella	<i>„Państwo Słońca</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Przedstawił idealne stosunki jakie miały panować w wymarzonej przez niego społeczności, w której władze sprawują mędrcy i nie ma własności prywatnej.
Jean Bodin	<i>„Sześć ksiąg o Rzeczypospolitej”</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Głosił idee monarchii absolutnej. ▪ Uważał, że suwerenność może tylko zapewnić monarcha, który posiada nieograniczoną władzę; monarchę mogą ograniczać jedynie prawa boskie i prawa natury. Wszyscy są jego poddani, a jego zadaniem jest zapewnienie im odpowiedniej opieki.
Andrzej Frycz Modrzewski	<i>„O naprawie Rzeczypospolitej”</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opracował projekt przebudowy państwa polskiego. ▪ Głosił zasadę równości wobec prawa, silnej, scentralizowanej ale praworządnej władzy. ▪ Żądał tolerancji religijnej, wolności sumienia i demokratyzacji Kościoła katolickiego. ▪ Chciał by Kościół był niezależny od papieża – Kościół powinien być podporządkowany państwu. ▪ Postulował przeprowadzenie reform skarbowych oświaty i wychowania. ▪ Był jednym z pionierów nowożytnej teorii państwa i prawa.
Erazm z Rotterdamu	<i>„Pochwały głupoty”.</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uważał, że zepsucie i głupota kleru oraz władców są przyczyną wszystkiego zła. Żądał reformy Kościoła katolickiego by temu zaradzić. ▪ Pochwalał wiedzę, propagował oświatę. ▪ Głosił ideę wolności chrześcijańskiej.

3. Literatura Odrodzenia.

a) cechy:

- dzieła naukowe, prawnicze, filozoficzne pisano po łacinie jednak literaturę piękną tworzone w językach narodowych,
- literatura miała: bawić, wzruszać, kształtować odpowiednie postawy, nauczać,
- autorzy krytycznie odnosili się do poglądów i postaw średniowiecznych, a nawet je parodiowali

b) autorzy i dzieła literackie

Autor	Tytuł
Dante Alighieri	<i>„Boska komedia”</i> - przedstawia wędrówkę poety po świecie pozagrobowym; została napisana po włosku
Giovanni Boccaccio	<i>„Dekameron”</i> – zbiór 100 nowel, historii, które opowiada sobie grupa osób z Florencji, która w okresie zarazy przebywa poza miastem. Nowele te ukazują podziw dla świata i życia.
Francesco Petrarca	sonety, liryki miłosne <i>„Do Laury”</i> ; pisał po łacinie,

Francois Rabelais	„ <i>Gargantua i Pantagruel</i> ” – powieść satyryczna krytykująca średniowieczne stosunki feudalne i wady społeczeństwa franc.
Miguel Cervantes	„ <i>Don Kichot z La Manchy</i> ” - parodia etosu rycerskiego
Baltazar Castiglione	„ <i>Dworzanin</i> ” – opisuje
Łukasz Górnicki	„ <i>Dworzanin polski</i> ” – parafraza „ <i>Dworzanina</i> ” Baltazara Castiglione; Górnicki dopasował treść dzieła do realiów polskich.
William Shakespeare	„ <i>Henryk IV</i> ”, „ <i>Makbet</i> ”, „ <i>Hamlet</i> ”, „ <i>Otello</i> ”, „ <i>Romeo i Julia</i> ”

4. Architektura i sztuka renesansu.

a) architektura renesansu – cechy:

- koło uważano za formę idealną, najdoskonalszą we wszechświecie, najbardziej harmonijną, symbol postępu i matematycznego piękna,
- budynki cechowała symetria i harmonia,
- projektowano świątynie okrągłe lub na planie centralnym z kopułą;
- kopuła złożona z wycinków koła oparta na bębnie (wielościan, który można wpisać w koło),
- budowle nawiązywały swoim stylem do antyku (portale zakończone tympanonem). Fasada kończyła się attyką, która przykrywała dach,
- stosowano antyczne elementy: portal, łuk, arkada, kopuła, sklepienie kasetonowe,
- modne były dziedzińce wewnętrzne zdobione arkadami, krużganki, kolumnady,
- okna i drzwi miały kształt prostokąta otoczonego ozdobną ramą (na wzór łuku triumfalnego),
- symetryczne schody, które rozchodziły się lub schodziły ku sobie,
- sufit kasetonowy, często umieszczano w kasetonach małe rzeźby,
- budowano miasta o regularnym planie geometrycznym,
- pojawił się pałac miejski, nie mający żadnych fortyfikacji,
- ratusze miejskie miały centralnie umieszczoną wieżę,
- **najwięksi architekci renesansowi: Filippo Brunelleschi, Donato Bramante, Andrea Palladio, Bartolomeo Berecci, Franciszek Florentyńczyk, Philibert Delorme** (Francja),

b) malarstwo – cechy

- tematyka zarówno religijna jak i świecka (portrety)
- stosowano perspektywę linearną, co nadawało tłu naturalność,
- kopiowano rzeźby antyczne, lub wzorowano się na nich,
- ponownie zainteresowano się budową ludzkiego ciała; postacie malowane według wzorów piękna klasycznego, ze znajomością anatomii,
- coraz częściej malowano małe obrazy choć nie porzucono malarstwa ściennego - sławne freski,
- obrazy malowano farbami olejnymi na płótnie,
- powstaje akwarela, rozwijają się grafiki,
- umiejętnie stosowano światłocień,
- kompozycja oparta na trójkącie,
- harmonia, spokój,
- łagodne kolory,
- w tle pejzaż, często w oknie, dzięki czemu uzyskano głębię,

c) rzeźba – cechy :

- najczęściej stosowanym materiałem – marmur,

- rzeźby przestały odgrywać rolę zdobień architektury i stały się osobną dziedziną sztuki,
- w formie nawiązywała do antyku – portrety w formie popiersia, posągi konne, akty,
- popularna była rzeźba nagrobkowa – przyścienne nagrobki niszowe,
- przywrócono grecki, klasyczny ideał piękna,
- stosowano klasyczne zasady proporcji,
- ukazywano piękno ludzkiego ciała wykorzystując znajomość anatomii,
- stosowano zasadę kontrapostu,
- tematykę czerpano ze Starego i Nowego Testamentu, z mitologii antycznej,
- rzeźba była statyczna i pełna harmonii

5. Twórcy renesansu – prezentacja

6. Nauka w epoce odrodzenia.

Imię i nazwisko	Kraj	Dziedzina	Osiągnięcia
Miguel Servet	Hiszpania,	medycyna	dokonywał sekcji zwłok, opisał obieg płucny krwi, prekursor farmakologii (napisał dzieło o syropach),
Paracelsus	Szwajcaria	medycyna	prekursor medycyny nowożytnej, interesowały go procesy chemiczne w ciele człowieka, badał trucizny (ojciec toksykologii), interesowało go dawkowanie leków, ziołolecznictwo
Giordano Bruno	państwa włoskie	astronomia	twórca teorii o nieskończoności wszechświata i mnogości światów, został spalony na stosie za głoszone przez siebie poglądy
Galileusz	państwa włoskie	astronomia	udoskonał lunetę, kompas, odkrył zjawisko bezwładności, potwierdził teorię heliocentryczną M. Kopernika, badał Księżyc,
Mikołaj Kopernik	Królestwo Polskie	astronomia	Twórca teorii heliocentrycznej budowy Układu Słonecznego (Dzieło „ <i>De revolutionibus orbium caelestium</i> ” = „ <i>O obrotach sfer niebieskich</i> ”)